

ชาวบ้านวังม่วงเปลี่ยนผืนนาเลี้ยงปลานิลแปลงใหญ่ ไร้กลิ่นโคลน พร้อมแปะป้ายมาตรฐาน GAP

กระชังภายในบ่อดินมีเครื่องคั้นน้ำที่ติดตั้งไว้ทุกบ่อเลี้ยง

ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ส่วนใหญ่ของอำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อหลายล้านปีก่อนเคยเป็นมหาสมุทรมาก่อน มีเกลือสะสมอยู่ในชั้นหินใต้ดินเป็นจำนวนมาก ทำให้ดินมีความเค็มสะสม ปลุกพืชผักให้ได้ผลผลิตที่ดีได้ยาก ผู้ใหญ่ทองอยู่ ไหวพริบ (โทร. 08-3386-8696) หมอคิดและประมงอาสาของชุมชน จึงพลิกวิธีคิดเปลี่ยนวิกฤติสู่โอกาสหันมาปลูกบ่อเลี้ยงปลานิล ช่วงแรกถูกมองว่าเพี้ยนเพราะแถวนี้ไม่เคยมีใครทำมาก่อน ขนาดจะหาซื้อกระชังยังต้องวิ่งไปซื้อไกลถึงอำเภอแคว้น จังหวัดฉะเชิงเทรา แต่เวลาเพียง 4 ปี ผู้ใหญ่ทองอยู่สามารถเปลี่ยนความคึกคักของชุมชนได้สำเร็จ เกิดเป็นแปลงใหญ่ปลานิลหนึ่งเดียวของจังหวัด มีผลผลิตปลานิลสดออกสู่ตลาดมากถึงวันละ 2,000 กิโลกรัม!

มองหาโอกาสท่ามกลางวิกฤติ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงปลานิลบ้านวังม่วง มีพื้นที่รวมกันกว่า 140 ไร่ และมีกระชังเลี้ยงปลาพร้อม 318 กระชัง สำนักงานของกลุ่มฯ ตั้งอยู่ที่ 20/1 หมู่ 3 ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา กลุ่มแปลงใหญ่ปลานิลบ้านวังม่วงเคยได้รับรางวัลดีเด่นด้านการจัดการฟาร์ม จากสำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดนครราชสีมา เมื่อปี พ.ศ. 2559 และเป็นส่วนหนึ่งของโครงการหมู่บ้านพิชิตความยากจน "วังม่วง-ปราสาทใต้" โดยกรมพัฒนาที่ดิน

ผู้ใหญ่ทองอยู่เล่าให้ฟังว่า เดิมตนเองประกอบอาชีพทางการเกษตรมาแทบทุกประเภท ทั้งการทำนา ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ เคยได้รับรางวัลครอบครัวชาวสวนตัวอย่างมาแล้ว และยังเป็นหมอดินอาสาของชุมชน จึงเข้าใจปัญหาเรื่องดินเค็มที่ทำให้การทำนาหรือปลูกพืชผักไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร จึงขบคิดว่าน่าจะลองผลิตอะไรที่ตลาดต้องการเพื่อให้ใช้พื้นที่ได้เกิดประโยชน์สูงสุด

"ผมมองไปที่อาชีพเลี้ยงสัตว์ ก่อนหน้าเคยเลี้ยงหมูเลี้ยงวัวมาก่อน แต่ขายครั้งหนึ่งเป็นกิโลกรัม ต่างจากเลี้ยงปลา ขายครั้งหนึ่งได้เป็นตัน มีตลาดรองรับ เพราะในพื้นที่ยังมีใครเลี้ยง นี่เป็นโอกาสที่เกิดจากวิกฤติของสภาพดินในพื้นที่"

ให้ตลาดนำการผลิต

จุดเริ่มต้นเลี้ยงปลานิลไร้กลิ่นโคลน

ช่วงปีแรกถือว่าเป็นการลองผิดลองถูก เริ่มจากเลี้ยงในบ่อดินเหมือนการเลี้ยงปลาน้ำจืดชนิดอื่น ๆ แต่ปัญหาคือมีกลิ่นโคลนที่ไม่ค่อยดีต่อสุขภาพคนกิน ทั้งขนาดที่ไม่สม่ำเสมอ และที่สำคัญมีกลิ่นโคลนไม่รับประทาน ผู้ใหญ่ทองอยู่จึงต้องชวนนายศึกษาหาเทคนิคการเลี้ยงใหม่ ๆ เข้ามาใช้ โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาที่ดินและ

ส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์แปรรูปจากชุมชน

ผู้ใหญ่ทองอยู่ ไหวพริบ
ผู้นำการเลี้ยงปลาฉีดแปลงใหญ่

ปลาที่ข้มก็เลี้ยงได้ด้วยเทคนิคเดียวกัน

คณะผู้บริหาร ก.พ.ร. และกรมพัฒนาที่ดินนำสื่อมวลชนลงเยี่ยมดูงาน

กรมประมง จนนำมาสู่การเลี้ยงปลาฉีดในกระชังมาตรฐาน ทำให้ได้ปลาไร้กลิ่นโคลน ขนาดตัวตรงความต้องการของตลาด ที่สำคัญและเปียกรับประกันมาตรฐานการผลิตแบบปลอดภัย หรือ GAP

"พอเลี้ยงไปสักพัก เราเริ่มรู้ตัวแล้วว่าปลามันขายไม่ได้ เพราะไม่ตรงกับความต้องการของตลาด จึงหันมาปรับปรุงรูปแบบและวิธีการเลี้ยง แก้ปัญหากลิ่นโคลนฉีดตัวปลาด้วยการเปลี่ยนจากการเลี้ยงในบ่อดิน มาเป็นการเลี้ยงในกระชังที่ติดตั้งอยู่ในบ่อดิน โดยกระชังจะลึก 1.5 เมตร ไม่ถึงกับบ่อที่ลึก 3 เมตร ดังนั้นปลาจะไม่ได้สัมผัสกับดินโคลนที่ก้นบ่อ นอกจากนี้แก้ปัญหารูปร่างอัตรารอดและขนาดด้วยการติดตั้งกังหันตีน้ำเค็มอากาศในบ่อ เปิดวันละ 3 เวลา เช้า กลางวัน และเย็น ครั้งละ 1 ชั่วโมง"

ผู้ใหญ่ทองอยู่เปรียบเทียบให้ฟังว่า การเลี้ยงปลาในบ่อที่มีกังหันตีน้ำช่วยเพิ่มอากาศ ทำให้ปลาสบายเนื้อสบายตัวมากขึ้น ไม่อึดอัด ไม่ต่างกับคนที่อยู่ในห้องที่ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ ซึ่งสบายกว่าอยู่ในห้องพัสดุหรือห้องปิดทึบ จึงนับเป็นการลงทุนที่คุ้มค่า กังหันลมชุดหนึ่งมีต้นทุนในการติดตั้งและเดินระบบไฟฟ้าอยู่ที่ 20,000 บาท/บ่อ แต่การขายปลาฉีดเพียง 1 รุ่นก็ได้ค่ากังหันลมคืนมาแล้ว และล่าสุดผู้ใหญ่ยังก้าวสู่การเป็นเกษตรกร 4.0 ด้วยการติดตั้งชุดตรวจคุณภาพน้ำแบบเรียลไทม์ ทำงานตลอด 24 ชั่วโมง ผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ซึ่งเมื่อเครื่องตรวจพบว่าน้ำในบ่อเลี้ยงมีคุณภาพที่ไม่ดี มีออกซิเจนน้อย ก็จะส่งงานอัตโนมัติให้กังหันลมตีน้ำทันที

"ถ้าเป็นสมัยก่อนเราต้องมานู่น้ำในบ่อเลี้ยงปลาทุกวันสังเกตจากค่าเปล่าน้ำถ้าเขียวใสดุถือว่าคุณภาพน้ำยังดี ถ้าในน้ำบ่อเปลี่ยนเป็นสีเขียวขุ่นก็ควรปรับเปลี่ยนถ่ายน้ำ นอกจากนี้ยังต้องสังเกตพฤติกรรมของปลา แม้ว่าจะยังดูใสแต่ถ้าปลามีอาการกระวนกระวายหรือมีท่าทางแปลก ๆ

เราก็ต้องเปลี่ยนถ่ายน้ำ และเปิดเครื่องตีน้ำตามเวลา แต่ระบบนี้ช่วยให้ประหยัดเวลาในการจัดการเรื่องนี้ อีกทั้งเครื่องจะส่งสัญญาณเฉพาะในช่วงที่น้ำเริ่มมีปัญหา จึงช่วยลดค่าไฟฟ้าลงไปอีกเกือบครึ่ง ที่สำคัญสามารถดูการทำงานผ่านทางโทรศัพท์มือถือได้"

ถ่ายถอดเทคนิคเลี้ยงปลาฉีดแปลงใหญ่

แม้จะมีนวัตกรรมที่ดีมาเป็นตัวช่วย แต่กว่า 90 เปอร์เซ็นต์การเลี้ยงปลาฉีดให้ประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับการจัดการของผู้เลี้ยงเป็นสำคัญ ผู้ใหญ่ทองอยู่เล่าให้ฟังว่าเริ่มแรกต้องเตรียมบ่อเลี้ยงด้วยการสูบน้ำที่มีอยู่เดิมออกจนหมด ระบายน้ำ 100 กิโลกรัม/พื้นที่บ่อ 1 ไร่ จากนั้นตากบ่อจนแห้ง ใช้เวลาประมาณ 15 วัน จึงสูบน้ำเข้าบ่อน้ำที่ใช้มาจากลำคลองนำมาผ่านตะแกรงถี่กรองเอาเศษพืชสิ่งปฏิกูล และสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ ออกก่อน พักไว้ 1 สัปดาห์ก่อนนำมาใช้ จากนั้นติดตั้งกระชังเลี้ยงขนาด 7x15 เมตร ลึก 1.5 เมตร ใส่ลูกปลาน้ำหนัก 10 ตัว/กิโลกรัม หรือตัวละ 1 ชิค ลงเลี้ยง กระชังละ 1,000 ตัว บ่อขนาด 1 ไร่เลี้ยงได้ทั้งสิ้น 4 กระชัง

ลูกพันธุ์ปลาที่ใช้ซื้อจากกรมประมงหรือฟาร์มผลิตลูกพันธุ์ที่เชื่อถือได้ ราคาตัวละ 25 สตางค์ เป็นลูกปลาที่เหมือนกันทั้งหมด เพราะกินอาหารได้อย่างเต็มที่ เจริญเติบโตรวดเร็ว ไม่ผสมพันธุ์กันเองและต้องนำอาหารไปบำรุงลูกปลา ลูกปลาต้องนำอนุบาลในบ่อดินก่อน 3 เดือน การเตรียมบ่อเหมือนปลารุ่น ให้อาหารปลาโปรตีน 40 เปอร์เซ็นต์ การใช้วิธีนี้อาหารโปรตีนหรือห่อผ้าไนลอนนำไปลอยน้ำไว้ตามจุดต่าง ๆ ภายในบ่อ โดยวางไว้ที่จุดเดิมทุกวัน เพื่อให้ลูกปลากินขึ้น เมื่อจอกจำได้ลูกปลาจะมากินอาหารได้เอง

"ที่ต้องใช้วิธีนี้ เพราะอาหารปลาเม็ดค่อนข้างใหญ่ ลูกปลากินไม่ได้ พอกินไม่ได้ อาหารมันจะจมน้ำหมด เป็นการสิ้นเปลืองอีกทั้งทำให้น้ำเน่าเสียได้ง่าย แต่วิธีนี้ลูกปลาได้กินอาหารอย่างเต็มที่ พอหมกก็เต็มและไม่ทำให้น้ำเน่าเสีย"

วิธีการให้อาหารแบบนี้ ผู้ใหญ่ทองอยู่ยังนำมาใช้กับการให้ปลารุ่นที่เลี้ยงขุนในกระชังด้วยเช่นกัน แต่เปลี่ยนมาใช้อาหารเม็ดโปรตีน 25-30 เปอร์เซ็นต์ โดยผู้เลี้ยงต้องหมั่นสังเกตการเจริญเติบโตของปลา โดยผู้ใหญ่ทองอยู่มีเทคนิคว่า หากปลาโตเกินวัยมากจะค่อนข้างอ่อนแอ ก็จะทำให้อาหารสุครที่มีโปรตีนน้อยลง หากปลาเล็กเกินไปก็จะให้อาหารปลาสุครที่มีโปรตีนเพิ่มมากขึ้น

ก้าวสู่หมู่บ้านต้นแบบพีชิตความยากจน

การเลี้ยงปลาฉีดในกระชังใช้เวลา 3 เดือนก็สามารถจับขายได้ เมื่อรวมกับระยะอนุบาลในบ่อดินจะใช้เวลาเลี้ยงทั้งสิ้น 6 เดือน ใช้อาหารประมาณ 50 กระสอบ/รุ่น ราวค่ากระสอบละ 450 บาท รวมแล้วมีต้นทุนกว่า 30,000 บาท/กระชัง ได้ผลผลิต 1,000 กิโลกรัม/กระชัง ขายส่งราคา 60 บาท/กิโลกรัม ซึ่งสูงกว่าปลาที่ขายตามท้องตลาดทั่วไปเฉลี่ย 10 บาท/กิโลกรัม เพราะเป็นปลาที่ไม่มีกลิ่น อีกทั้งยังได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP ผลผลิตปลาฉีด 1 รุ่นทำกำไรให้ไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท/กระชัง ปัจจุบันมีพ่อค้าแม่ค้าเข้ามาจับซื้อทุกวัน วันละ 1-2 คัน ซึ่งสมาชิกกลุ่มที่เลี้ยงร่วมกันกว่า 59 ครัวเรือน มีปลาหมูนเวียนจำหน่ายได้ทุกวัน แต่ละรายมีรายได้จากการจำหน่ายปลาไม่ต่ำกว่า 200,000 บาท/ปี/ครัวเรือน ทั้งนี้จึงเป็นต้นแบบหมู่บ้านพีชิตความยากจนที่เปิดให้เข้ามาศึกษาดูงานพร้อมกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามเส้นทาง "วังม่วง-ปราสาทใต้" ที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาที่ดิน

ในส่วนของกรมพัฒนาที่ดินนั้น ผู้ใหญ่ทองอยู่บอกว่ามีเข้ามาช่วยเหลือตั้งแต่เรื่องการขุดบ่อ ปรับสภาพพื้นที่ การหาแหล่งน้ำ ไปจนถึงดูแลเรื่องถนนหนทางให้สามารถเดินทางได้สะดวก การเข้ามาบูรณาการร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่ทำให้ทางกรมพัฒนาที่ดินได้รับมอบรางวัล "เลิศรัฐ" จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ประจำปีนี้ โดยในพื้นที่ใกล้เคียงกับที่บ้านปราสาทใต้ ทางกรมฯ ก็ได้เข้าไปช่วยให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนสู่การทำไร่นาสวนผสมจนประสบความสำเร็จเล็กน้อย

ผู้ใหญ่ทองอยู่ตั้งท้ายว่า การยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือของกรมพัฒนาที่ดินและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งกรมประมง สถานศึกษา เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การเลี้ยงปลาฉีดแปลงใหญ่ในพื้นที่ที่ชาวบ้านคุ้นเคยกับการจับปลามากกว่าประสบความสำเร็จ ปัจจุบันยังคงออกสู่การเลี้ยงปลาที่ข้มและการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาฉีด อาทิ ปลาฉีดล้า ปลาฉีดส้ม และปลาฉีดเส้น ปลาฉีดยอ ฯลฯ โดยเมื่อปีที่ผ่านมาทางกลุ่มมีผลผลิตรวมกันทั้งปลาฉีดสดและแปรรูปกว่า 500 ตัน มูลค่ารวมกว่า 30 ล้านบาท ๑